

## PRACTICAL LESSON

# Lidhëzat dhe fjalitë e përbëra

Lesson category: Mësimet e gjuhës shqipe

Lidhëzat bashkërenditëse e nënrenditëse dhe ndërtimi i fjalive të përbëra.

## Lidhëzat dhe fjalitë e përbëra

**Lidhëza** është pjesë e pandryshueshme e ligjëratës që bashkon dy fjalë, dy grupe fjalësh ose dy fjali. Kur dy a më shumë fjali të thjeshta bashkohen në një njësi, formohet një **fjali e përbërë**. Lidhëza nuk shton kuptim leksikor: ajo tregon *marrëdhënien logjike* midis dy mendimeve.

### Dy tipat e mëdhenj

- **Bashkërenditje** — dy fjali të barasvlershme, asnjëra nuk varet nga tjetra: *Mësoj **dhe** punoj.*
- **Nënrenditje** — një fjali kryesore dhe një e varur që plotëson kuptimin e saj: *Nuk erdha, **sepse** isha i sëmurë.*

### Lidhëzat bashkërenditëse

| Nënlloji            | Lidhëzat                                      | Shembull                                                                  |
|---------------------|-----------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|
| Këpujore (shtuese)  | dhe, e, edhe, as ... as, si ... ashtu edhe    | <i>Mësoj <b>dhe</b> punoj. <b>As</b> nuk erdhi <b>as</b> nuk njoftoi.</i> |
| Veçuese (zgjedhëse) | ose, apo, a, ose ... ose                      | <i>Do të vish sot <b>apo</b> nesër?</i>                                   |
| Kundërshtore        | por, mirëpo, ndërsa, kurse, megjithatë, veçse | <i>Doja të vija, <b>por</b> isha i zënë.</i>                              |
| Përmbyllëse         | pra, prandaj, andaj, si rrjedhojë, kështu që  | <i>Ra shi, <b>prandaj</b> mbetëm në shtëpi.</i>                           |

### Lidhëzat nënrenditëse

| Lloji i fjalisë së varur           | Lidhëzat                                         | Shembull                                               |
|------------------------------------|--------------------------------------------------|--------------------------------------------------------|
| Ftilluese (kryefjalore/kundrinore) | se, që                                           | <i>E di <b>se</b> ke të drejtë.</i>                    |
| Shkakore                           | sepse, ngaqë, meqë, për arsye se, ngase          | <i>Nuk erdha, <b>sepse</b> isha i sëmurë.</i>          |
| Kohore                             | kur, sapo, derisa, ndërsa, para se, pasi, që kur | <i><b>Sapo</b> mbaroi mësimi, dolëm.</i>               |
| Kushtore                           | nëse, në qoftë se, po të, sikur, në rast se      | <i><b>Nëse</b> mëson, do të kalosh.</i>                |
| Lejore                             | megjithëse, ndonëse, edhe pse, sado që           | <i><b>Megjithëse</b> ishte vonë, e mbaroi.</i>         |
| Qëllimore                          | që, me qëllim që, në mënyrë që                   | <i>Fola ngadalë, <b>që</b> të më kuptonin.</i>         |
| Rrjedhimore                        | saqë, aq sa                                      | <i>Ishte aq i lodhur, <b>saqë</b> fjeti menjëherë.</i> |

| Lloji i fjalisë së varur | Lidhëzat                   | Shembull                       |
|--------------------------|----------------------------|--------------------------------|
| Krahasore                | si, siç, sikurse, ashtu si | Punoi <b>ashtu si</b> i thanë. |

## Presja te fjalia e përbërë

- Presje **para** lidhëzave kundërshtore dhe përmbyllëse: *Doja të vija, por nuk munda.*
- Presje **pas** fjalisë së varur kur ajo qëndron në krye: *Kur mbaroi mësimi, dolëm jashtë.*
- Pa presje** para lidhëzës këputore dhe kur bashkon dy gjymtyrë të njëjta: *Mësoj dhe punoj.*
- Pa presje** para se dhe që ftilluese: *E di se ke të drejtë.*

## Nga letërsia shqipe

Te *Fjalët e qiririt*, Naim Frashëri lidh dy veprime të njëkohshme me lidhëzën këputore **e** dhe pastaj shpreh qëllimin me **që**:

«Në mes tuaj kam qëndruar / **e** jam duke përvëlur, / **që** t'u ap pakëzë dritë, / natënë t'ua bën ditë.»

Vargu i tretë është një **fjali e varur qëllimore**: pyetja «Përse digjet qiriri?» merr përgjigje pikërisht aty. Forma *t'u ap* është lidhëzë e vjetër e foljes *jap*, sot *t'u jap*.

## Fjalët sinjalizuese

| Nëse mendimi i dytë ... | Përdor                        |
|-------------------------|-------------------------------|
| shton diçka             | dhe, edhe, gjithashtu         |
| kundërshton të parin    | por, mirëpo, ndërsa, kurse    |
| jep shkakun             | sepse, meqë, ngaqë            |
| jep pasojën             | prandaj, pra, kështu që       |
| vendos një kusht        | nëse, po të, sikur            |
| pranon një pengesë      | megjithëse, ndonëse, edhe pse |

## Gabimet e zakonshme

| Gabim                                       | Saktë                                   | Pse                                                        |
|---------------------------------------------|-----------------------------------------|------------------------------------------------------------|
| <i>Megjithëse ishte vonë, por e mbaroi.</i> | <b>Megjithëse ishte vonë, e mbaroi.</b> | nuk përdoren bashkë një lidhëz lejore dhe një kundërshtore |
| <i>Isha i lodhur, sepse nuk dola.</i>       | <b>Isha i lodhur, prandaj nuk dola.</b> | <i>sepse</i> jep shkakun, <i>prandaj</i> jep pasojën       |
| <i>Doja të vija por nuk munda.</i>          | <b>Doja të vija, por nuk munda.</b>     | presje para <i>por</i>                                     |
| <i>E di, se ke të drejtë.</i>               | <b>E di se ke të drejtë.</b>            | pa presje para se ftilluese                                |
| <i>Meqenëse që ishte vonë ...</i>           | <b>Meqenëse ishte vonë ...</b>          | lidhëza nuk dyfishohet                                     |

## Provo vetë

Plotëso me lidhëzën e duhur:

1. Nuk shkova në punë, \_\_\_ isha i sëmurë. (*sepse*)
2. Ra shi gjithë ditën, \_\_\_ ndeja në shtëpi. (*prandaj*)
3. \_\_\_ të mësosh çdo ditë, do të kalosh provimin. (*Nëse / Po*)
4. \_\_\_ ishte i ri, punonte më mirë se të gjithë. (*Megjithëse / Ndonëse*)
5. Do të vish sot \_\_\_ nesër? (*apo*)

## Burime dhe referenca

- Naim Frashëri, *Fjalët e qiririt*, 1890.
- *Gramatika e gjuhës shqipe I – Morfologjia*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Gramatika e gjuhës shqipe II – Sintaksa*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- *Drejtshkrimi i gjuhës shqipe*, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë, 1973.
- *Fjalori i gjuhës shqipe*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2006.

ENGLISH FOR LIFE